

УДК 378:37.013.42

DOI: <https://doi.org/10.31499/2618-0715.5.2020.220808>

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ В МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Макеєва Олена, методист I категорії деканату факультету театрального мистецтва, Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені О. О Карпенка-Карого

ORCID 0000-0002-6509-0858

E-mail: aljona.makeeva@rambler.ru

Дослідження присвячене формуванню професійної культури у майбутніх соціальних працівників в процесі фахової підготовки. У роботі розкрито сутність, особливості змісту та структури професійної культури соціальних працівників, педагогічної технології її формування.

Педагогічна технологія формування професійної культури передбачає: аналіз навчальної програми, змісту навчальних дисциплін; підбір оптимальних форм і методів навчання; збільшення частки самостійної роботи студентів; активізація практичної професійної підготовки; залучення студентів до волонтерської роботи; педагогічна діагностика рівня формування професійної культури.

***Ключові слова:** професійна культура, майбутні соціальні працівники, формування, педагогічна технологія, педагогічні умови.*

FORMATION OF PROFESSIONAL CULTURE IN FUTURE SOCIAL WORKERS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

Makeieva Olena, methodist of the 1st category of the dean's office of the faculty of theater arts, Kyiv National I. K. Karpenko-Kary Theatre, Cinema and Television University

ORCID 0000-0002-6509-0858

E-mail: aljona.makeeva@rambler.ru

The research is devoted to the formation of professional culture in the future social workers in the process of professional training. In the work are revealed, the essence, peculiarities of content and structure of professional culture of social workers, criteria and indicators defining, the levels of formation are characterized.

Professional culture in the social worker – is an individual integral characteristic of social work specialist personality, which is a set of professionally important knowledge, skills, values, moral and behavioral norms and professional outlook, based on a common personality culture, reflected in the work results and is a determining factor in achieving a high level of professionalism.

The structure of the professional culture of the social worker includes: motivational-value, cognitive, communicative, organizational and behavioral components. There are criteria of the formation of professional culture - axiological, informational, interactive, organizational-activital, ethical.

The pedagogical technology and pedagogical conditions for the formation of professional culture in the future social workers in the process of professional training have been created, theoretically substantiated and experimentally tested. Pedagogical technology is a specially organized system of pedagogical conditions, forms, methods and tools aimed at the formation of professional culture in future social workers in the process of professional training. Pedagogical technology provides: analysis of the curriculum, content of disciplines; selection of optimal forms and methods of training;

increasing the share of independent work of students; intensification of practical professional training; attracting students to volunteer work; pedagogical diagnostics of the level of professional culture formation.

The formation of professional culture in future social workers realizing with such a pedagogical conditions: promoting increased motivation for educational, cognitive and professional activities, the formation of professionally important values; updating the content of the training material; selection of optimal forms and methods of training; increasing the share of practical professional training, independent work of future social workers, attracting them to volunteer work.

Keywords: *professional culture, future social workers, formation, pedagogical technology, pedagogical conditions.*

Постановка проблеми. В умовах реформування системи вищої освіти та в період її інтеграції у європейський освітній простір постійно збільшуються вимоги до професійної підготовки майбутніх фахівців різних галузей, зокрема фахівців із соціальної роботи. Перед державою постає завдання підвищення якості освіти та її конкурентоздатності на світовому освітньому ринку. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки освіту визначено як стратегічний ресурс соціально-економічного, культурного і духовного розвитку суспільства, покращення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення міжнародного авторитету й формування позитивного іміджу нашої держави, створення умов для самореалізації кожної особистості. Такі завдання спонукають до переосмислення підходів щодо професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. Традиційно їхня професійна підготовка передбачала формування масиву теоретичних знань. Однак нині вона набуває практико-орієнтованого спрямування, що вимагає впровадження інноваційних педагогічних технологій, постійного оновлення змісту, форм і методів навчання. Фахова підготовка майбутніх соціальних працівників переходить на якісно новий рівень, маючи своїм завданням формування гармонійно розвинутої, готової до змін, творчої особистості, здатної не лише виконувати професійні обов'язки на високому рівні, а й постійно самовдосконалюватись, навчатись упродовж життя.

У цьому контексті актуальності набуває проблема професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, адже рівень соціального життя суспільства багато в чому залежить від якісної та вчасної допомоги і підтримки з боку органів соціального захисту населення. Специфіка соціальної роботи, як професійної діяльності у системі «людина-людина» передбачає постійну взаємодію з людьми, які потребують допомоги. Цільова аудиторія соціального працівника – це люди, які потрапили у складну життєву ситуацію й потребують особливого ставлення та індивідуального підходу. У майбутніх соціальних працівників на високому рівні має бути сформована професійна культура, що сприятиме ефективній професійній діяльності. Соціальний працівник, якому притаманна професійна культура, володіє комплексом професійних знань, умінь і навичок, наділений комунікативними, організаторськими, лідерськими здібностями, здатний застосовувати творчий та індивідуальний підходи до роботи з різними групами клієнтів і прагне постійно зростати як професійно, так і особистісно.

Результати аналізу наукових праць з проблеми дослідження дозволили виокремити основні підходи, у межах яких розкрито сутність поняття

«професійна культура»: культурологічний (професійна культура є специфічною якістю діяльності), етнографічний (професійна культура є сукупністю спеціальних знань фахівця і досвіду їх реалізації у професійній діяльності), діяльнісний (професійна культура є соціальним явищем, коли професія поєднується із загальнолюдською культурою).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З урахуванням основних положень цих наукових підходів з'ясовано, що «професійну культуру» розглядають, як: інтегральну професійно-особистісну характеристику, що ґрунтується на розвинених професійних якостях та властивостях (С. Борсук, Н. Варгіна, І. Філімоненкова, Н. Шмельова); ступінь розвитку здібностей і знань у певній сфері професійної діяльності (Д. Ліхачов, В. Орлов, Т. Соломатова); професійну якість суб'єкта праці (С. Батишев, В. Гриньова, Ю. Чернова, М. Миколаєнко); спосіб самовдосконалення (С. Смирнов, В. Сластьонін).

Мета статті – теоретично обґрунтувати структуру та педагогічну технологію формування професійної культури в майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ґрунтовний термінологічний аналіз і вивчення сутності й змісту професійної діяльності соціальних працівників дозволили визначити поняття «професійна культура соціального працівника» як індивідуальну інтегральну характеристику особистості фахівця із соціальної роботи, що є сукупністю професійно важливих знань, умінь, навичок, цінностей, моральних і поведінкових норм, переконань, ідеології та професійного світогляду, базується на загальній культурі особистості, відображена у результатах трудової діяльності й є визначальним чинником у досягненні високого рівня професіоналізму.

Узагальнення результатів наукових досліджень дало можливість визначити, що на формування професійної культури в соціальних працівників впливають такі чинники, як: державна політика, ступінь засвоєння демократичних цінностей, специфіка соціально-професійних відносин, аспекти соціальної стратифікації суспільства та ступінь розвитку наукового знання, соціокультурний простір професії, аспекти інформаційно-комунікаційної діяльності професіоналів, індивідуальний професійний досвід.

На підставі аналізу освітньо-кваліфікаційної характеристики, освітньо-професійної програми спеціальності, а також змісту та напрямів соціальної роботи вдосконалено структуру професійної культури соціальних працівників, яка містить: такі компоненти мотиваційно-ціннісний, когнітивний, комунікативний, організаційний та поведінковий компоненти.

З урахуванням запропонованої структури визначено критерії сформованості професійної культури в майбутніх соціальних працівників: (аксіологічний, інформаційний, інтерактивний, організаційно-діяльнісний та етичний), а також їхні показники. Аксіологічному критерію відповідає прагнення до професійного розвитку та наявність професійно важливих цінностей. Інформаційний критерій подано рівнем професійних знань, умінь та навичок, уміннями здійснювати інформаційний пошук, працювати з джерелами інформації,




аналізувати і синтезувати навчальний матеріал, систематизувати та класифікувати навчальний матеріал, переносити знання і вміння у нові ситуації, передбачати наслідки професійної діяльності, здійснювати ретроспективний аналіз професійної діяльності, а також здатністю до екстраполяції, володінням сучасними соціально-педагогічними технологіями. Інтерактивний критерій визначається вмінням висловлювати власні думки, створювати сприятливий психологічний клімат, підтримувати діалог, долати комунікативні бар'єри та вирішувати конфліктні ситуації. Організаційно-діяльнісний критерій передбачає вміння організовувати робочий процес, використовувати ресурси допомоги, здатність залучати громадськість до соціальної активності. Діагностика етичного критерію відбувається шляхом визначення рівня дотримання етичних норм і правил поведінки з клієнтами та рівня етичної поведінки стосовно колег.

Відповідно у дослідженні було розкрито високий, середній і низький рівні сформованості професійної культури в майбутніх соціальних працівників. Низький рівень передбачає недостатньо сформовані компоненти професійної культури, що свідчить про те, що фахівці опанували базові професійні знання, уміння й навички, але мають складність у їх самостійному застосуванні в практичній діяльності. Середній рівень характеризується достатньою сформованістю складових професійної культури, наявністю ґрунтовних професійних знань, достатньо розвинених комунікативних та організаційних умінь і сформованою системою цінностей у майбутніх фахівців. Високий рівень вирізняється тим, що студенти володіють усім комплексом професійно важливих знань, умінь і навичок, високим рівнем внутрішньої вмотивованості до навчально-пізнавальної та майбутньої професійної діяльності, мають повністю сформовану систему професійно важливих цінностей.

З урахуванням результатів теоретичного вивчення проблеми теоретично обґрунтовано педагогічну технологію формування професійної культури в майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки, як спеціально організована система педагогічних умов, форм, методів та засобів, спрямована на формування професійної культури в майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки. Ця педагогічна технологія передбачає аналіз навчального плану, змісту навчальних програм і навчальних дисциплін щодо формування професійної культури; добір та відбір оптимальних форм і методів навчання з метою формування професійної культури; збільшення частки самостійної роботи студентів як засобу формування професійної культури; інтенсифікацію практичної професійної підготовки; залучення студентів до волонтерської роботи з метою формування у них професійної культури; педагогічну діагностику рівня сформованості професійної культури в майбутніх соціальних працівників. Розроблена педагогічна технологія ґрунтується на принципах педагогічної творчості (С. Сисоєвої): діагностики, оптимальності, креативності, варіативності.

На основі узагальнення результатів теоретичного вивчення проблеми та з огляду на зміст педагогічної технології формування професійної культури визначено педагогічні умови, створення та дотримання яких забезпечує формування професійної культури в майбутніх соціальних працівників у процесі



фахової підготовки: сприяння підвищенню мотивації до навчально-пізнавальної та професійної діяльності, формуванню професійно важливих цінностей; оновлення змісту навчального матеріалу; відбір та добір оптимальних форм і методів навчання; збільшення частки практичної професійної підготовки, самостійної роботи майбутніх соціальних працівників, залучення їх до волонтерської роботи.

На підставі аналізу змісту навчального плану і програм навчальних дисциплін здобувачів освіти за освітнім рівнем «бакалавр» спеціальності 231 «Соціальна робота» зроблено висновок про узгодженість вивчення навчальних дисциплін у часі, характерну наступність, послідовність і логіку з використанням міжпредметних зв'язків. Для підтвердження здійснено аналіз змісту навчальної дисципліни «Педагогіка», у результаті якого продемонстровано можливості формування професійної культури в майбутніх соціальних працівників під час її вивчення. Крім того, доведено, що виявлення можливостей змісту навчального матеріалу навчальних дисциплін щодо формування професійної культури є передумовою відбору та добору оптимальних форм і методів реалізації цього завдання.

Викладено технологію відбору та добору оптимальних форм і методів навчання, що забезпечують ефективне формування професійної культури студентів. У результаті наукового пошуку й аналізу сутності методів навчання у вищій школі встановлено, що найбільшою мірою формуванню професійної культури в майбутніх соціальних працівників сприяють активні (зокрема, проблемно-пошукові) методи навчання: метод кейсів, ділова гра, мозковий штурм, дискусія, метод проектів та навчальний тренінг. Ці методи реалізуються у таких формах організації навчального процесу, як лекція, семінар, практичне заняття та можуть бути використані під час практичної підготовки та самостійної роботи студентів. У результаті науково-творчого пошуку розроблено практичні завдання для реалізації змісту навчального матеріалу в межах упровадження рекомендованих форм і методів навчання у процесі вивчення навчальних дисциплін (на прикладі дисциплін «Педагогіка» та «Соціальна робота з різними групами клієнтів»).

На підставі аналізу сутності та змісту самостійної роботи студентів виявлено її можливості у формуванні професійної культури. Доведено, що у процесі самостійної роботи, а також здійсненні науково-дослідної роботи у студентів формуються структурні компоненти професійної культури, найбільшою мірою: когнітивний, комунікативний та мотиваційно-ціннісний. З метою формування професійної культури в майбутніх соціальних працівників розроблено комплекс творчих індивідуальних завдань для самостійної роботи.

Окремо розкрито роль науково-дослідної роботи, проаналізовано її напрями та доведено, що виконання різних видів науково-дослідної роботи на різних етапах навчання сприяє послідовному комплексному формуванню професійної культури в майбутніх соціальних працівників. Особливим різновидом науково-дослідної роботи, що сприяє формуванню професійної культури, є навчальні проекти. На основі аналізу основних підходів до визначення сутності



проектного навчання, його цільового призначення, функцій, алгоритму проведення доведено, що метод проектів є найбільш ефективним щодо формування професійної культури в майбутніх соціальних працівників. Для проектного навчання у процесі вивчення навчальної дисципліни (на прикладі дисциплін «Педагогіка», «Соціальна робота з різними групами клієнтів») з метою формування у студентів професійної культури розроблено тематику проектів та комплекс практичних завдань.

На основі аналізу науково-педагогічної та методичної літератури (Ю. Галагузова, С. Копилова, Т. Коршун, Л. Лохвицька, Р. Садиков, Ю. Швалб) щодо ролі практичної підготовки у фаховій підготовці майбутніх соціальних працівників обґрунтовано можливість цілеспрямованого формування структурних компонентів професійної культури (мотиваційно-ціннісного, когнітивного, комунікативного, організаційного та поведінкового). Доведено, що навчально-виробнича практика у системі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників сприяє створенню умов для подальшого розвитку, закріплення і вдосконалення професійних знань, умінь та навичок, комунікативних та організаційних здібностей, морально-етичних якостей і забезпечує опанування унікального досвіду роботи у соціальних установах.

Під час дослідження сутності та змісту волонтерської роботи з'ясовано, що залучення студентів до такого виду діяльності позитивно впливає на формування у них професійної культури: підвищує рівень професійної мотивації, сприяє поглибленню професійних знань, удосконаленню професійних умінь та навичок, збагаченню професійного досвіду, розширенню професійного та наукового світогляду, формуванню моральних якостей і професійно важливих цінностей. У дослідженні подано види волонтерської роботи, у яких можливо цілеспрямовано формувати структурні компоненти професійної культури, а саме: соціально-психологічна допомога постраждалим, створення програм освіти і дозвілля для дітей, дистанційне координування допомоги постраждалим тощо.

У дослідженні обґрунтовано необхідність застосування педагогічної діагностики для визначення рівня сформованості професійної культури в майбутніх соціальних працівників. На основі аналізу науково-педагогічної літератури розкрито поняття «педагогічна діагностика» та розроблено діагностичний інструментарій дослідження. Педагогічна діагностика рівня сформованості професійної культури майбутніх соціальних працівників містить спостереження, анкетування студентів, незалежне експертне оцінювання та розробку діагностичних карт й профілів рівня сформованості професійної культури.

У результаті проведеної педагогічної діагностики створено карти рівня сформованості професійної культури у студентів та, відповідно, профіль рівня сформованості як кожного студента, так і групи загалом. Аналіз результатів педагогічної діагностики рівня сформованості професійної культури в майбутніх соціальних працівників дає можливість не лише планувати освітній процес, а й вносити корективи у форми і методи навчання, що сприяють підвищенню ефективності формування професійної культури.



Для визначення стану сформованості професійної культури в майбутніх соціальних працівників упродовж 2014–2017 рр. проведено педагогічний експеримент, який передбачав чотири етапи – підготовчий, констатувальний, формувальний та аналітико-підсумковий. У педагогічному експерименті взяли участь студенти спеціальності «соціальна робота» освітнього рівня «бакалавр» Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Київського національного університету імені Бориса Грінченка, Національного університету біоресурсів і природокористування України, Білоцерківського інституту економіки та управління «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». Також як незалежні експерти у дослідженні взяли участь 12 викладачів закладів вищої освіти, у яких впроваджувалась педагогічна технологія та реалізовувались педагогічні умови формування професійної культури в майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки.

Експериментальна перевірка ефективності педагогічної технології та педагогічних умов формування професійної культури в майбутніх соціальних працівників відбувалась у декілька етапів: педагогічна діагностика рівня сформованості структурних компонентів професійної культури на етапі констатувального експерименту; упровадження в освітній процес педагогічної технології та педагогічних умов формування професійної культури в майбутніх соціальних працівників; контрольний зріз та аналіз й інтерпретація отриманих на етапі формувального експерименту результатів дослідження; узагальнення результатів дослідження та підведення підсумків.

Результати констатувального експерименту дозволили зробити висновок, що формуванню професійної культури в майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки в закладах вищої освіти приділяється недостатньо уваги. Під час педагогічної діагностики рівня сформованості критеріїв професійної культури було встановлено, що у студентів першого курсу найбільш розвинуто аксіологічний та організаційно-діяльнісний і найменш розвинуто інформаційний та інтерактивний критерії. Аналіз освітньої діяльності викладачів з навчальних дисциплін, визначених навчальним планом спеціальності 231 «Соціальна робота», свідчить, що викладачі недостатньо спрямовують свою діяльність на формування професійної культури, що негативно позначається на фаховій підготовці майбутніх соціальних працівників.

Під час формувального експерименту здійснено перевірку ефективності впровадженої педагогічної технології та педагогічних умов формування професійної культури в майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки. Перш за все, здійснено ґрунтовну роботу з викладачами (семінар, консультація), що забезпечують викладання навчальних дисциплін у майбутніх соціальних працівників, під час якої їм було надано рекомендації та запропоновано навчально-методичні комплекси, спрямовані на формування професійної культури студентів.

Упровадження першої педагогічної умови (сприяння підвищенню мотивації до навчально-пізнавальної та професійної діяльності, формуванню професійно




важливих цінностей) відбувалось шляхом послідовної і системної просвітницької роботи викладачів, які впродовж усього педагогічного експерименту під час спілкування зі студентами акцентували увагу на важливості професійної культури, як складової професійної компетентності соціального працівника, прищеплювали студентам професійно важливі цінності. Реалізація означеної педагогічної умови відбувалась також завдяки включенню студентів у різні види практичної підготовки, волонтерської роботи тощо.

З метою впровадження другої педагогічної умови (оновлення змісту навчального матеріалу) під час викладання навчальних дисциплін, використовуючи запропоновані навчально-методичні комплекси, викладачі модернізували зміст навчальних дисциплін за запропонованими навчально-методичними комплексами з навчальних дисциплін «Педагогіка» та «Соціальна робота з різними групами клієнтів», що сприяло накопиченню нових знань, розвитку професійних умінь і відпрацюванню навичок.

Упроваджуючи третю педагогічну умову (відбір та добір оптимальних форм і методів навчання), викладачі під час вивчення навчальних дисциплін у межах аудиторних занять реалізували рекомендовані методи навчання: дискусія, ділова гра, тренінги, метод кейсів, «мозковий штурм». У процесі навчання студенти виконували різноманітні дидактичні та творчі завдання, засвоювали навички колективної роботи, що сприяло формуванню у них організаційних та комунікативних умінь.

Для впровадження четвертої педагогічної умови (збільшення частки практичної професійної підготовки, самостійної роботи майбутніх соціальних працівників, залучення їх до волонтерської роботи) шляхом інтенсифікації практичної підготовки майбутніх соціальних працівників, зокрема, за нашими рекомендаціями викладачами збільшувалась частка науково-дослідної роботи в межах освітнього процесу, що позитивно вплинуло на формування у студентів професійної культури. Зокрема, студенти відвідували різноманітні соціальні установи, опановували професійно важливі знання, знайомились із специфікою соціальної роботи з населенням, вивчали напрями роботи різних соціальних служб, отримували досвід спілкування із соціальними працівниками та людьми, що звертались за допомогою. У результаті цього в них суттєво збільшився рівень сформованості когнітивного, комунікативного та поведінкового компонентів професійної культури.

Викладачі, відповідно до рекомендацій, урізноманітнили види самостійної роботи студентів, наповнили її зміст проблемними завданнями, що потребують застосування науково-дослідницьких умінь. Також викладачами активно впроваджувався метод проектів, як окремий напрям самостійної роботи, що сприяє всебічному формуванню професійної культури. Під час виконання навчальних проектів у студентів формувались навички професійної комунікації, професійно важливі знання та вміння. Варто зазначити, що під час самостійної роботи над різноманітними навчальними проектами студенти стверджували, що відчувають посилення інтересу до навчання, що свідчить про стрімке формування мотиваційно-ціннісного компоненту професійної культури.



Під час формувального експерименту студенти активно брали участь у роботі «Школи волонтерів», яка функціонує на базі факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Студенти знайомились з особливостями волонтерської роботи, напрямами волонтерської роботи, методами та засобами її здійснення, безпосередньо брали участь в організації соціально спрямованих акцій, допомагали постраждалим зі східних регіонів України, розробляли програми допомоги внутрішньо-переміщеним особам відносно їх соціальної реабілітації й адаптації. Це сприяло формуванню в них навичок професійної комунікації, розширенню професійного світогляду, формуванню професійно важливих цінностей, що мають бути притаманні фахівцю із соціальної роботи.

Після поетапного впровадження в освітній процес педагогічної технології та педагогічних умов формування професійної культури в майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки в експериментальній групі відбулись значні зміни у рівнях сформованості професійної культури. Аналіз одержаних результатів контрольного зрізу свідчить про підвищення в експериментальній групі рівня сформованості всіх без винятку критеріїв професійної культури. Найбільше підвищився рівень сформованості аксіологічного, інформаційного та організаційно-діяльнісного критеріїв. У контрольній групі також відбулись певні зміни, проте вони не є статистично значущими.

Узагальнені результати формувального експерименту свідчать про те, що в експериментальній групі рівень сформованості професійної культури є переважно середнім та високим на відміну від контрольної групи. Аналіз динаміки змін у досліджуваних групах упродовж педагогічного експерименту дає змогу стверджувати, що розроблена педагогічна технологія та педагогічні умови формування професійної культури в майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки є ефективними.

Для аргументованого підтвердження того, що результати педагогічного експерименту не є випадковими, здійснено їх статистичну перевірку. Для реалізації цього завдання використано методику оцінки відмінностей середніх коефіцієнтів із використанням t-критерію Стьюдента. Одержані результати свідчать, що відмінності є значущими, тому можна стверджувати, що зміни у рівнях сформованості професійної культури у майбутніх соціальних працівників обумовлено впровадженою педагогічною технологією та реалізованими педагогічними умовами.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у зазначеному напрямку. Отже, позитивна динаміка змін, що відбулись в експериментальній групі впродовж експерименту, підтвердила ефективність розробленої та впровадженої педагогічної технології формування професійної культури в майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки, що дозволяє рекомендувати її до впровадження в освітній процес.

Проведене дослідження не вичерпує всіх проблем, пов'язаних із формуванням професійної культури в майбутніх соціальних працівників. Перспективними напрямами для подальших досліджень є вивчення теоретичних і методичних основ формування професійної культури в майбутніх соціальних працівників в освітніх закладах зарубіжних країн.



Список використаних джерел

1. Макеєва О. А. Основні підходи до визначення поняття «професійної культура майбутніх соціальних працівників». *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки : зб. наукових праць*. Київ, 2015. № 4(29). Том 3. С. 17–22.
2. Макеєва О. А. Сучасні дослідження проблеми формування професійної культури майбутніх соціальних працівників у педагогічній теорії. *Збірник наукових праць Уманського державного університету імені Павла Тичини*. Умань, 2016. Вип. 1. С. 192–198.
3. Макеєва О. А. Структура професійної культури майбутніх соціальних працівників. Педагогічні науки : збірник наукових праць *Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка*. Полтава, 2016. Вип. 65. С. 122–128.
4. Макеєва О. А. Стан сформованості професійної культури майбутніх соціальних працівників. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Педагогіка»*. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2016. Випуск 1(3). С. 38–41.
5. Макеєва О. А. Метод проєктів як засіб формування професійної культури майбутніх соціальних працівників. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Педагогіка»*. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2016. Випуск 2(4). С. 46–49.
2. Макеєва О. А. Роль неперервної практики в процесі формування професійної культури майбутніх соціальних працівників. *Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe. Pedagogika : East European scientific Journal*. Warszawa, 2016. #4(8). S. 59–64.
3. Макеєва О. А. Інтерактивні методи навчання у процесі формування професійної культури майбутніх соціальних працівників. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. Випуск LXIX, Том 2. С. 90–94.
4. Макеєва О. А. Мотиваційно-ціннісна сфера майбутніх соціальних працівників. *Сучасна система освіти і виховання: досвід минулого – погляд у майбутнє : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 2–3 жовтня 2015 р.)*. ГО «Київська наукова організація педагогіки і психології». Київ, 2015. С. 56–60.
5. Макеєва О. А. Поведінковий компонент у структурі професійної культури майбутніх соціальних працівників. *Сучасні досягнення вітчизняних учених у галузі педагогічних та психологічних наук : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 4–5 березня 2016 р.)*. ГО «Київська наукова організація педагогіки і психології». Київ, 2016. С. 56–57.
6. Макеєва О. А. Тренінгове навчання як педагогічна технологія формування професійної культури майбутніх соціальних працівників. *Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку : матеріали XXI Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Переяслав-Хмельницький, 5–6 березня 2016 р.)*. ДВНЗ Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди. Переяслав-Хмельницький, 2016. Вип. 21. С. 74–75.

References

1. Makeieva O. A. Osnovni pidkhody do vyznachennia poniattia «profesiinoi kultura maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv». *Aktualni problemy sotsiologii, psykholohii, pedahohiky : zb. naukovykh prats*. Kyiv, 2015. № 4(29). Tom 3. S. 17–22.
2. Makeieva O. A. Suchasni doslidzhennia problemy formuvannia profesiinoi kultury maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv u pedahohichnii teorii. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho universytetu imeni Pavla Tychny*. Uman, 2016. Vyp. 1. S. 192–198.
3. Makeieva O. A. Struktura profesiinoi kultury maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv. *Pedahohichni nauky : zbirnyk naukovykh prats Poltavskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni V. H. Korolenka*. Poltava, 2016. Vyp. 65. S. 122–128.
4. Makeieva O. A. Stan sformovanosti profesiinoi kultury maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriiia «Pedahohika»*. Kyiv : Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr «Kyivskiy universytet», 2016. Vypusk 1(3). S. 38–41.
5. Makeieva O. A. Metod proiektiv yak zasib formuvannia profesiinoi kultury maibutnikh sotsialnykh



- pratsivnykiv. *Visnyk Kyivskoho natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seria «Pedahohika»*. Kyiv : Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr «Kyivskiy universytet», 2016. Vypusk 2(4). S. 46–49.
6. Makeieva O. A. Rol neperervnoi praktyky v protsesi formuvannia profesiinoi kultury maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv. *Wschodnioeuropskie Czasopismo Naukowe. Pedagogika : East European scientific Journal*. Warszawa, 2016. №4(8). S. 59–64.
 7. Makeieva O. A. Interaktyvni metody navchannia u protsesi formuvannia profesiinoi kultury maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv. *Zbirnyk naukovykh prats «Pedahohichni nauky»*. Kherson : Vydavnychiy dim «Helvetyka», 2016. Vypusk LXIX, Tom 2. S. 90–94.
 8. Makeieva O. A. Motyvatsiino-tsinnisna sfera maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv. *Suchasna systema osvity i vykhovannia: dosvid mynuloho – pohliad u maibutnie : materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Kyiv, 2–3 zhovtnia 2015 r.)*. HO «Kyivska naukova orhanizatsiia pedahohiky i psykholohii». Kyiv, 2015. S. 56–60.
 9. Makeieva O. A. Povedinkovy komponent u strukturi profesiinoi kultury maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv. *Suchasni dosiahnennia vitchyznianykh uchenykh u haluzi pedahohichnykh ta psykholohichnykh nauk : materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Kyiv, 4–5 bereznia 2016 r.)*. HO «Kyivska naukova orhanizatsiia pedahohiky i psykholohii». Kyiv, 2016. S. 56–57.
 10. Makeieva O. A. Treninhove navchannia yak pedahohichna tekhnolohiia formuvannia profesiinoi kultury maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv. *Vitchyzniana nauka na zlami epokh: problemy ta perspektyvy rozvytku : materialy KhKhI Vseukr. nauk.-prakt. internet-konf. (m. Pereiaslav-Khmelnyskyi, 5–6 bereznia 2016 r.)*. DVNZ Pereiaslav-Khmelnyskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody. Pereiaslav-Khmelnyskyi, 2016. Vyp. 21. S. 74–75.